

Ks. Mariusz Drogosz

Teologiczne podstawy beatyfikacji pelplińskich męczenników z okresu II wojny światowej

- ks. Henryka Szumana i towarzyszy

14 września 2003 roku został rozpoczęty proces beatyfikacyjny, mający na celu wyniesienie na ołtarze kolejnej grupy męczenników II wojny światowej. Wśród nich grupę szczególnie liczącą stanowią męczennicy Diecezji Pelplińskiej, pod egidą której toczy się proces beatyfikacyjny. Są nimi 16 księży i 1 kleryk. Zasadniczą sprawą w tym procesie beatyfikacyjnym jest dowiedzenie, iż śmierć kandydatów do chwały ołtarzy spowodowana była nienawiścią hitlerowskich nazistów do wiary i ich wierności wobec Boga.

Podjęcie refleksji nad ich życiem, na co pozwala dokumentacja procesowa, ukazuje nieprzeciętne świadectwo życia wiary, gorliwość duszpasterskiego posługiwania oraz wierność Bogu w chwili próby, jaką stała się dla nich śmierć męczeńska. Kontekst historyczny ukazuje, jak bardzo złożonych warunkach społeczno-politycznych i religijnych przyszło im głosić Ewangelię, pozostając wiernymi prawu Bożemu. Dostrzeżenie ich osobistej i wspólnotowej pobożności, zaangażowania i służby pozwalają poprzez teologiczne badania ukazać, że trudne i niesprzyjające okoliczności dla rozwoju i umacniania wiary nie muszą wcale paraliżować dążenia do świętości, ale przeciwnie - mogą uwolnić pokłady duchowej siły, ujawnić piękno Ewangelii, zainspirować do heroicznego przeżywania chrześcijaństwa.

Dlatego podjęty został wysiłek ukazania teologicznych podstaw beatyfikacji pelplińskich męczenników z okresu II wojny światowej - ks. Henryka Szumana i towarzyszy. Analiza zgromadzonego materiału procesowego, pozwala bowiem nie tylko na badanie jego w aspekcie kanoniczno-prawnym, nadającym zawsze ton przebiegowi procesu beatyfikacyjnego (bądź kanonizacyjnego). Można i należy tu dostrzec również kontekst teologiczny, gdyż taki rodzi się zawsze, gdy ocenie czy analizie zostaje poddana ludzka wiara bądź motywacja religijna. Domaga się ona zawsze badania narzędziami zarezerwowanymi dla teologii, zwłaszcza dla dzisiaj intensywnie rozwijającej się teologii świętych.

Dlatego analiza materiałów zgromadzonych celem przygotowania procesu beatyfikacyjnego została w kontekście podejmowanego w teologii zagadnienia powołania do świętości i wskazywania dróg jego życiowego urzeczywistnienia. Zagadnienie to podjęto w pierwszym rozdziale dysertacji. Beatyfikacja jest rozumiana jako potwierdzenie i ukazanie świętości w kontekście nauczania Kościoła i w refleksji teologicznej. Punktem wyjścia jest omówienie natury świętości w optyce teologii dogmatycznej. W dalszej części następuje przesunięcie akcentu na realizację tejże świętości przez człowieka, co ma potwierdzić, że o świętości nie można mówić jako o jakimś abstrakcyjnym fenomenie, ale jako o rzeczywistości, z wyraźną aplikacją egzystencjalną. Dalsze rozważanie podejmuje problem teologicznego znaczenia beatyfikacji ze szczególnym odniesieniem do męczeństwa, rozpatrywanego jako konstytutywny element świętości życia i procesu beatyfikacyjnego. Chrześcijańskie powołanie do świętości zostało ukazane jako znajdujące swą szczególną legitymizację w procesie

beatyfikacyjnym. Uwzględniony został historyczny rozwój praktyk uznawania w Kościele świętości, by ukazać, że procedura ta podejmowana tytułem uznania heroicznego cnót świadka wiary, szczególną formę przyjmuje w sytuacji jego męczeńskiej śmierci. O uznaniu śmierci męczenników pelplińskich jako oddanie życia świadczy kontekst historyczny prześladowań Kościoła w czasie okupacji Polski przez hitlerowskie Niemcy.

Ten kontekst stał się fundamentem do podjęcia systematycznej refleksji nad poszczególnymi kandydatami na ołtarze trzech kolejnych rozdziałach o analogicznej strukturze (porządek wyznacza alfabetyczny spis nazwisk badanych osób) - paragrafy każdego z nich stanowią analizy poszczególnych aspektów elementów życia pelplińskich męczenników, istotne w procesie beatyfikacyjnym. Są nimi: świętość życia (rozdział 2), śmierć za wiarę (rozdział 3), opinia o świętości, wyrażająca się w kulcie, pamięci, inspiracji dla współczesnych do chrześcijańskiego życia (rozdział 4).

W rozdziale drugim zostaną zaprezentowane sylwetki męczenników pelplińskich w kontekście społeczno-politycznych i religijnych uwarunkowań czasu przedwojennego, jak również czasu niemieckiej okupacji. Refleksja nad procesem dochodzenia do świętości musi zostać bowiem w historycznych realiach. Nie da się zrozumieć istoty męczeństwa bez przywołania okoliczności na nie wpływających.

Najistotniejszy z punktu widzenia sformułowanego tematu jest rozdział trzeci, w którym zostanie przeprowadzona teologiczna analiza i interpretacja materiału zawartego w archiwaliach przygotowujących proces beatyfikacyjny ks. Szumana i towarzyszy. Zasadniczym celem tego rozdziału jest ukazanie ich śmierci jako męczeństwa za wiarę na podstawie zeznań świadków i dostępnych dokumentów celem wyeksponowania cnót oraz męczeńskiej śmierci.

Czwarty rozdział stara się zrekonstruować specyficzne profile świętości pelplińskich męczenników i zanalizować sławę (opinię) świętości, zwracając uwagę na najbardziej przemawiające do świadków momenty ich życia wiary i męczeństwa, jaki istniejący dzisiaj kult oraz z formy upamiętniania.

Uwzględniając wymogi metodologii, niniejsza dysertacja stawia sobie za cel systematycznie zaprezentowanie teologicznych podstaw beatyfikacji męczenników pelplińskich. Charakterystyka ich postaw, analiza postępowania i wypowiedzi ich samych, jak i relacji świadków o ich życiu i męczeństwie ma stworzyć całościowy szczególny rys ich życia, jakim było świadome i konsekwentne dążenie do świętości.

Głównym źródłem dla określenia tychże podstaw są archiwalia zgromadzone do przygotowania procesu beatyfikacyjnego, zebrane i opracowane na etapie diecezjalnym w ramach procesu rogatoryjnego i znajdujące się obecnie w Archiwum Diecezjalnym w Pelplinie. Istotne dla stworzenia całościowej wizji badanego problemu były również inne archiwalia, związane z życiem kandydatów na ołtarze, znajdujące się w licznych archiwach parafialnych oraz państwowych.

Theological foundations of the beatification of Pelplin martyrs from World War II –

Fr. Henryk Szuman and companions

On September 14, 2003, the beatification process began, aimed at elevating another group of martyrs of World War II to the altars. Among them, the martyrs of the Pelplin Diocese, under whose aegis the beatification process is taking place, are especially numerous. They are 16 priests and 1 seminarian. The fundamental issue in this beatification process is proving that the death of the candidates for the glory of the altars was caused by the Nazi hatred of faith and their fidelity to God.

Reflecting on their lives, which is allowed by the process documentation, shows an extraordinary testimony of the life of faith, the zeal of pastoral service and fidelity to God at the time of trial, which the martyr's death became for them. The historical context shows how complex socio-political and religious conditions they had to proclaim the Gospel while remaining faithful to God's law. Recognizing their personal and community devotion, commitment and service, through theological research, show that difficult and unfavourable circumstances for the development and strengthening of faith do not have to paralyze the pursuit of holiness, but on the contrary – they can release the layers of spiritual strength, reveal the beauty of the Gospel, and inspire a heroic experiencing of Christianity.

Therefore, an effort was made to show the theological foundations of the beatification of Pelplin martyrs from World War II – Fr. Henryk Szuman and companions. The analysis of the collected trial material allows not only to study it in the canonical and legal aspect, which always sets the tone for the course of the beatification (or canonization) process. One can and should also perceive the theological context here, because such is always born when human faith or religious motivation is subjected to evaluation or analysis. It always demands research with the tools reserved for theology, especially for the theology of saints, which is intensively developing today.

Therefore, the analysis of the materials collected in order to prepare the beatification process was in the context of the theological issue of the call to holiness and showing the paths of its realization in life. This issue was taken up in the first chapter of the dissertation. Beatification is understood as confirmation and manifestation of holiness in the context of the Church's teaching and in theological reflection. The starting point is the discussion of the nature of holiness in terms of dogmatic theology. In the next part, the emphasis is shifted to the realization of this holiness by man, which is to confirm that holiness cannot be talked about as some abstract phenomenon, but as a reality with a pronounced existential application. Further consideration deals with the problem of the theological meaning of beatification with particular reference to martyrdom, considered as a constitutive element of the sanctity of life and the beatification process. The Christian vocation to holiness has been shown as finding its special legitimacy in the beatification process. The historical development of the practice of recognizing holiness in the Church was taken into account to show that this procedure, undertaken as a recognition of the heroic virtues of a witness to faith, takes a special form in the event of his martyrdom. The historical context of the persecution of the Church during the occupation of Poland by Nazi Germany proves that the death of the Pelplin martyrs was recognized as giving their lives.

This context became the basis for a systematic reflection on the individual candidates for the altars of three subsequent chapters with a similar structure (the order is determined by the alphabetical list of the names of the respondents) – the paragraphs of each of them are analyses of individual aspects of

the life of the Pelplin martyrs, important in the beatification process. They are: sanctity of life (chapter 2), death for faith (chapter 3), opinion about holiness, expressed in worship, memory, inspiration for contemporaries to Christian life (chapter 4).

In the second chapter the profiles of the Pelplin martyrs will be presented in the context of the socio-political and religious conditions of the pre-war period, as well as of the German occupation. Reflection on the process of reaching sanctity must remain in historical realities. It is impossible to understand the essence of martyrdom without mentioning the circumstances affecting it.

The most important from the point of view of the formulated topic is the third chapter, in which the theological analysis and interpretation of the material contained in the archives preparing the beatification process of Fr. Szuman and companions. The main goal of this chapter is to show their deaths as martyrdom for the faith on the basis of the testimonies of witnesses and available documents in order to expose the virtues and martyrdom.

The fourth chapter tries to reconstruct the specific profiles of sanctity of the Pelplin martyrs and analyse the fame (opinion) of sanctity, paying attention to the most appealing moments of their life of faith and martyrdom, the cult that exists today, and the forms of commemoration.

Taking into account the requirements of the methodology, this dissertation aims to systematically present the theological foundations of the beatification of the Pelplin martyrs. The characteristics of their attitude, the analysis of their behaviour and statements, as well as the testimony of witnesses about their life and martyrdom, are to create a comprehensive, special feature of their lives, which was a conscious and consistent pursuit of holiness.

The main source for determining these foundations are the archives collected for the preparation of the beatification process, collected and processed at the diocesan stage as part of the rogatory process and currently stored in the Diocesan Archives in Pelplin. Other archives related to the lives of candidates for altars, kept in numerous parish and state archives, were also important for creating a comprehensive vision of the problem under study.